

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ГЕОЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Постановка проблеми. Господарство є важливою складовою суспільного життя людини, що здійснює всебічний вплив на наш спосіб існування, світогляд, рівень розвитку та умови життєдіяльності. Загально визнано, що саме господарство найбільшою мірою визначає особливості формування геоecологічної ситуації.

Геоecологічну ситуацію в Херсонській області можна охарактеризувати як незадовільну, що є наслідком диспропорцій у розміщенні продуктивних сил, які допускались протягом багатьох років, значних антропогенних змін навколишнього природного середовища регіону, передусім порушення гідрологічного та гідрогеологічного режимів. Високий рівень зношеності основних фондів, аварійний стан частини водопровідно-каналізаційних мереж, існування несанкціонованих сміттєзвалищ і незадовільний стан полігонів по захороненню побутових відходів, відсутність на багатьох об'єктах зливової каналізації, систем зворотного використання води, низький рівень екологічної свідомості суспільства та інші чинники призвели до значної деградації довкілля.

Враховуючи вище сказані зміни в природному середовищі, постає актуальною проблема збереження та раціонального використання ресурсного потенціалу, удосконалення галузевої і територіальної структури господарського комплексу. Тому є потреба в аналізі, узагальненні наявних матеріалів щодо впливу господарського комплексу на формування сучасної геоecологічної ситуації Херсонської області та формування пропозицій щодо її покращення.

Метою даного дослідження є визначення основних напрямків впливу господарського комплексу Херсонської області на формування сучасної геоecологічної ситуації, встановлення основних проблем з метою визначення перспективних шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Останнім часом в науковій літературі з'являється все більше досліджень, присвячених проблемам взаємодії суспільства і природи, впливу господарства та його різних галузей на навколишнє середовище і формування геоecологічної ситуації. Разом з тим, стосовно Херсонського регіону ці питання тільки починають аналізуватися в наукових роботах. До них відносяться роботи таких авторів, як Бойко М.Ф., Чорний С. Г. та ін..

Виклад основного матеріалу. Господарський комплекс Херсонської області характеризується складною галузевою і територіальною структурою господарства. Провідну роль у формуванні виробничої структури області відіграють сільське господарство та промисловість, частка яких складає відповідно 31% та 16% валової продукції Херсонщини. Цьому сприяє значна територіальна концентрація виробництва й населення, високий рівень

розвитку продуктивних сил, вигідне економіко-географічне положення, унікальність природних ресурсів, зокрема мінеральних, водних, земельних, лісових, фауністичних.

Херсонська область має один із найменших показників обсягів викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел у країні. Найбільша кількість викидів у Херсонській області припадає на 123 підприємства переробної промисловості та підприємства, які займаються розподіленням електроенергії, газу та води. Основними забруднювачами атмосферного повітря є опалювальні установки в системі централізованого теплозабезпечення та технологічне устаткування підприємств переробної промисловості.

На пересувні засоби в регіоні припадає понад 80% усіх викидів шкідливих речовин в атмосферу. Основною складовою викидів є оксид вуглецю - 79% від загального обсягу шкідливих речовин. Більшість викидів від автотранспорту припадає на найбільші регіони області - міста Херсон, Нова Каховка, Цюрупинський район, найменше - на Верхньорогачицький та Іванівський райони.

Важливим резервом сировинної бази регіону є вторинна сировина з відходів, що належить до категорії залишків продуктів кінцевого споживання. Розширення їх використання можливе як на діючих потужностях, так і за рахунок створення нових підприємств. Досягнення зазначених цілей пов'язується з організацією роздільного збирання та впровадженням сміттєпереробних комплексів.

Актуальним для регіону залишається використання відходів харчової промисловості та перероблення сільськогосподарської продукції. Важливим напрямом у цьому відношенні є підвищення рівня промислової переробки відходів. При реалізації таких заходів у перспективний період необхідно забезпечити, повне використання сироватки молочної та інших заходів перероблення сільськогосподарської продукції [5].

На кар'єрах по видобутку і переробленню вапняків утворюються вапнякові відходи. У перспективі основним напрямом їх використання залишається шляхове будівництво, рекультивація порушених земель, а також запровадження технологій їх використання як хімічних меліорантів для поліпшення малопродуктивних ґрунтів.

На сьогодні в господарстві області використовується близько 62,6 тис. т відходів. В основному це відходи виробництва іншої неметалевої продукції та харчової промисловості. Вони характеризуються в цілому досить низьким рівнем використання. Зовсім невиправданим є зниження обсягів використання відходів деревини, відходів паперу та картону тощо. Практично не використовуються або використовуються в малій кількості шини зношені, шкіряні відходи тощо.

В області працює система збирання і заготівлі відходів як вторинної сировини. Серед них найбільшу частку становлять відходи паперу та картону, у невеликій кількості збираються вторинні полімери, склобій. Ця система потребує організаційної підтримки для подальшого розвитку.

У результаті реформування аграрного сектору залишилась значна кількість непридатних і заборонених до використання агрохімікатів, у

зв'язку з чим проблема екологічної безпеки набула особливої гостроти. Залишається невирішеним питання знищення непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин.

Контейнери зберігаються на спеціальних майданчиках із твердим покриттям, однак вони знаходяться на підтоплених територіях і потребують негайного вивозу за межі області. Решта непридатних невідомих і заборонених пестицидів зберігається у непристосованих для зберігання місцях, без охорони. На більшості складів хімікати знаходяться під відкритим небом, що спричиняє їх потрапляння у водоносні горизонти, що негативно впливає на навколишнє природне середовище.

Використання водних ресурсів є одним із показників екологічного й економічного благополуччя регіону. Найбільше води споживається у Скадовському та Каланчацькому районах. У регіоні спостерігається несприятлива тенденція збільшення частки забруднених стічних вод у загальному об'ємі водовідведення при одночасному скороченні нормативно-очищених вод у їх складі. Майже всі забруднені зворотні води скидаються у поверхневі водні об'єкти в м. Херсоні, а також у містах Каховці і Новій Каховці, Бериславі, Каланчацькому, Голопристанському районах. Крім цього, відбувається постійне зменшення об'ємів оборотної та послідовно використаної води, 89% якої використовується у містах Нова Каховка та Херсон [1, с. 49].

Залишаються недобудованими очисні споруди м. Гола Пристань і смт. Каланчак. Відсутня централізована каналізація в селищах міського типу: Верхньому Рогачику, Горностаївці, Нижніх Сірогозах, Нововоронцовці, Великій Олександрівці, Великій Лепетихі. Очисні споруди в с. Залізний Порт Голопристанського району підлягають терміновій реконструкції.

В області потребують ремонту 11,7% каналізаційних мереж та 60,6% каналізаційних насосних станцій. В аварійному стані знаходяться каналізаційні мережі та споруди м. Берислава, унаслідок чого впродовж чотирьох років здійснюється скид неочищених і незнезаражених стічних вод міста у Каховське водосховище. Потребують капітального ремонту та реконструкції очисні споруди міст Херсон, Каховка, Нова Каховка, Генічеськ, Скадовськ та очисні споруди виправних колоній Держдепартаменту України з питань виконання покарань. Інфіковані стічні води установ Держдепартаменту без очистки відводяться до накопичувачів та на рельєф місцевості.

У структурі витрат на охорону природи частка поточних витрат переважає над капітальними. Витрати підприємств, організацій, установ на капітальний ремонт основних фондів природоохоронного призначення мають тенденцію до зменшення. У структурі цих витрат домінують витрати на очищення стічних вод і раціональне використання водних ресурсів. В останні роки намітилася тенденція зменшення їх частки при одночасному збільшенні капітальних витрат на уловлення та знешкодження шкідливих речовин, які забруднюють повітря. Поточні витрати підприємств, організацій, установ на охорону та раціональне використання природних ресурсів постійно

збільшуються і витрачаються в основному на вирішення проблем охорони водних ресурсів та атмосферного повітря [4].

Позитивною тенденцією є збільшення, кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації. Однак маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні процеси впроваджують лише 1-2 підприємства на рік, що разом з постійним зменшенням рівня використання вторинної сировини і відходів виробництва є негативним явищем, яке не сприяє покращенню екологічної ситуації в регіоні.

Враховуючи вище сказані особливості щодо екологічної ситуації в Херсонській області можна визначити ряд основних проблем у сфері охорони довкілля:

- відсутня культура поводження з побутовими відходами, використання відходів виробництва;

- недостатня інвестиційна підтримка екологічно небезпечних галузей промисловості щодо впровадження новітніх ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій;

- недосконалість інфраструктури та недостатній розвиток сучасних методів переробки промислових і твердих побутових відходів;

- недостатня розробленість організаційно-економічних засад заохочення діяльності з утилізації відходів конкретно для умов Херсонської області;

- недостатня інформованість та усвідомлення населення важливості вторинного ресурсокористування для економіки області;

- не досить ефективна система управління у сфері використання вторинної сировини та відходів виробництва [3, с. 134].

Для вирішення наведених вище проблем необхідно:

- забезпечити утилізацію непридатних, заборонених і несвідомих пестицидів;

- в усіх населених пунктах вирішити питання щодо відведення земельних ділянок та облаштування на них полігонів для утилізації твердих побутових відходів;

- розробити для кожного населеного пункту системи організації збору та видалення відходів;

- сприяти будівництву заводів по переробці твердих побутових відходів у містах Херсон, Нова Каховка та регіонах курортного значення: містах Генічеськ, Скадовськ, Гола Пристань;

- розробити та впровадити місцеву нормативну базу для забезпечення екологічного управління твердими побутовими відходами [2, с. 107].

Незважаючи на збереження значного навантаження на навколишнє природне середовище, деякі показники стану довкілля покращилися. Так, за останнє десятиліття в області знизилися та надалі стабілізувалися обсяги викидів в атмосферне повітря шкідливих речовин від стаціонарних джерел забруднення [5, с. 140].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Екологічну ситуацію в Херсонській області можна охарактеризувати як незадовільну, що є наслідком диспропорцій у розміщенні

продуктивних сил, які допускались протягом багатьох років, значних антропогенних змін навколишнього природного середовища регіону. У найближчій перспективі область не змінить основного напрямку спеціалізації у загальнодержавному поділі праці, а відтак подальшого розвитку набудуть такі галузі, як машинобудування, металообробна, суднобудівна, судноремонтна тощо. Разом з тим, необхідність дотримуватися міжнародних стандартів та норм господарювання в межах територій міжнародного значення забезпечить розвиток території як екологічно чистої.

Список використаних джерел:

1. Бойко М. Ф. Чорний С. Г. Екологія Херсонщини: Навч. посібник. - Херсон: Terra. 2001, - 28 - 56 с.
2. Галицький В. І. Оптимізація природного середовища. - К.: Наук. думка, 1989, -73 – 228 с.
3. Довкілля і ресурси: Наукові проблеми. Збірник праць К.: УІНС, 1990, – 122 - 149 с.
4. Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів в Україні: Стат. збірник. К.: Знання, 2001, - 84 - 91 с.
5. Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року. – Херсон, 2009. – 143 с.